

УДК 336.77

К.О. КАТЮХА, В.І. УСПАЛЕНКО

Харківський національний університет будівництва та архітектури

АНАЛІЗ СТАНУ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Розглянуто сучасний стан розвитку ринку платіжних карток. Висвітлено переваги та проблеми розвитку банківських платіжних карток, та те, яким чином вони впливають на даний ринок. Охарактеризовано кількість емітованих банківських платіжних карток українськими банками та встановлено лідера з випуску платіжних карток. Виявлено тенденцію випуску платіжних карток протягом останніх років. Також звернено увагу на кількість випущених та встановлених банками платіжних засобів та надано рекомендації щодо поліпшення ринку платіжних карток.

Ключові слова: банківська платіжна картка, банкомат, платіжний термінал, безготівкові операції, банківська система, банківські проекти.

Вступ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що прагнення України до вступу в Європейське співтовариство вимагає удосконалення банківської системи і культури платежів. Зокрема це стосується розширення розрахунків за допомогою банківських платіжних карток. Адже на сьогодні банки завойовують ринок платіжних карток здебільшого за рахунок запровадження на підприємствах карткових зарплатних, пенсійних та інших проектів, але використання банківських платіжних карток на території України можливе ще не всюди.

На сьогоднішній день банківська система України досить швидко впроваджує картки міжнародних платіжних систем. Українські банки зацікавлені в розвитку міжнародних платіжних систем, адже, випуск міжна-

родних банківських карток дозволяє здійснити інтеграцію у світову систему банківських послуг, підняти імідж банку, завоювати ринок та залучити додаткових клієнтів. Банк, взявши участь у міжнародній картковій системі дає можливість опанувати новітні банківські технології, використовуючи могутню інфраструктуру для здійснення розрахунків у глобальних масштабах. Але реалізація цих напрямів вимагає значних капіталовкладень у програмне забезпечення банків, банкоматів, платіжні термінали, телекомунікаційні мережі та ін., а також реконструкцію суміжних сфер торгівлі та послуг.

Мета статті

Метою даної роботи є дослідження стану розвитку ринку платіжних карток та розкриття сучасних проблем які впливають на даний ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемою розвитку ринку платіжних карток займались В.І. Міщенко [1], В.М. Котечков [2], О.М. Роїна [3] та інші.

У своїх роботах автори звертали увагу на сучасний стан ринку платіжних карток України, його динаміку та проблеми, які виникають внаслідок його розвитку. Також вони звертають увагу на питання, що стосуються перспектив розвитку платіжних карток різного типу та дослідження оптимальної інфраструктури, яка зможе задовольнити потреби власників платіжних карток.

Викладення основного матеріалу дослідження

Сьогодні спостерігається гостра конкуренція банків щодо їхньої боротьби за нові сегменти ринку карткового бізнесу. Зацікавленість клієнтів у надійному і зручному засобі розрахунку стимулює діяльність банків у наданні різноманітних якісних послуг і продуктів. За допомогою карток клієнти можуть отримувати заробітну плату та пенсію, розраховуватися в торговельних мережах, замовляти та оплачувати найрізноманітніші послуги, здійснювати банківські перекази та одержувати кредити.

Банківська платіжна картка – це пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого його держателеві дається змога здійснювати операції сплати за товари, послуги та отримувати готівкові гроші. Вона є спеціальним платіжним інструментом, що здійснює функцію засобу ідентифікації, держатель якого ініціює переказ грошей із відповідного рахунка платника або банку, а також здійснює інші операції, передбачені договором [4].

В свою чергу, банківські платіжні картки розподіляються на різні класи, орієнтовані на певні види соціальних груп клієнтів. Наприклад, основні класи – це такі як VISA – Classic та Gold; MasterCard – Mass та Gold, American Express – Green та Gold. Також існують картки таких класів як: Platinum, Silver та інші. Вибір кредитної картки того чи іншого класу для користувача є передусім питанням престижу та істотно впливає на комплекс додаткових послуг і на розмір страхового депозиту (незнижуваний залишок), що вноситься при отриманні картки. Останнім часом корпоративні картки теж почали поділяти на класи: Business картки (картки для компаній малого бізнесу) та безпосередньо Corporate картки (середній та великий бізнес).

З'явившись в середині минулого століття, банківські картки набули поширення в більш як 200 країнах світу і стали невід'ємним атрибутом цивілізованої людини.

На сьогоднішній день банківські картки виступають ключовим елементом електронних банківських систем, та все більш активно витісняють звичні чекові книжки та готівку. Також операції з банківськими платіжними картками, з одного боку, розширюють спектр послуг банку, а з іншого – є потужним джерелом ресурсів як в іноземній, так і в національній валютах.

Власник банківської платіжної картки має цілу низку переваг перед готівкою: надійність збереження власних коштів при втраті платіжної картки, достатньо тільки повідомити банк про втрату картки; зручність при розрахунку за певні товари чи послуги, як і в нашій країні, так і за кордоном, оскільки автоматична конвертація здійснюється за більш вигідним курсом, ніж в обмінних пунктах та можна проконтролювати свої витрати. Також у власників платіжних карток нещодавно з'явилася ще одна можливість оплачувати рахунки, не виходячи із дому.

У сучасних умовах важливою проблемою постає виявлення тенденцій розвитку ринку платіжних карток.

Український картковий ринок швидко розширюється за рахунок нових держателів карток, емітентів, а також точок обслуговування, але існує проблема у визначенні пріоритетів карток різного класу, які мають властивості, що найбільшою мірою задовольняють споживачів України. Також проблемою сучасної української економіки є удосконалення грошово-кредитної системи, яка певною мірою залежить від організації та розвитку банківських платіжних документів, зокрема пластикових карток.

На розвиток безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток негативно впливають: низький рівень купівельної спроможності населення; незацікавленість населення в користуванні платіжними картками; недостатній розвиток інфраструктури обслуговування платіжних карток; значні капіталовкладення для впровадження карткових розрахунків; додаткові витрати торговців на придбання та обслуговування обладнання, навчання персоналу.

На 1 січня 2011 року загальна кількість платіжних карток, які знаходяться в обігу, становила понад 46 375 тис. од., із них кількість платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна операція протягом року, дорівнювала близько 29 405 тис. од. Через десять місяців, тобто, 1 жовтня 2011 року кількість активних карток зросла до 33 263 тис. од., але й кількість карток в обігу також зросла до 54 284 тис. од. [5].

Дивлячись на ці дані можна побачити, що зі збільшенням карток в обігу збільшується і кількість неактивних карток. Це пояснюється тим, що суспільство має низьку довіру стосовно карткової платіжної системи.

Лідером серед першої групи банків за випуском платіжних карток є «ПриватБанк», станом на 1 жовтня 2011 року він випустив понад 31 554 630 од. карток, «Райффайзен Банк Аваль» – 3 579 122 од. карток, «Ощадбанк» – 2 107 192 од. карток, «Укрсоцбанк» – 1 175 072 од. карток, «Укрексімбанк» – 834 678 од. карток, «Укргазбанк» – 716 090 од. карток, «ВТБ Банк» – 514 220 од. карток, «Брокбизнесбанк» – 507 750 од. карток, «Кредитпромбанк» – 319 758 од. карток, «ОТП Банк» – 147 082 од. карток та ін. [5].

Лідером серед областей України по використанню кількості платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування станом на 01.07.2011 р. є Київська область, в даній області нараховується 3 803 905 од. використаних карток та 4 145 од. використаних банкоматів. У Дніпропетровській області кількість використаних карток – 3 753 600 од., а банкоматів – 2 764 од., У Донецькій області кількість використаних карток – 3 261 451 од., а банкоматів – 3 181 од. Стосовно банкоматів, то Донецька область по використанню банкоматів перевищує Дніпропетровську область на 417 од. банкоматів. У Харківській області кількість використаних карток становить 1 828 959 од., а банкоматів – 1 776 од., за нею Одеська область, кількість використаних карток – 1 787 088 од., а банкоматів 1 555 од., Львівська, кількість використаних карток становить 1 542 244 од., а банкоматів – 1 580 од. Тут також слід зауважити, що Львівська область по використанню банкоматів перевищує Одеську область на 25 од. банкоматів та ін. [5].

В період з 1 січня 2008 року по 1 січня 2011 року рівень випуску платіжних карток мав тенденцію до зниження, тобто з 41 162 тис. од. зменшився до 29 405 тис. од., а в період 2011 року рівень платіжних карток почав поступово зростати, і на кінець 2011 року кількість платіжних карток складала 33 263 тис. од. [5].

Одним з недоліків є те, що використання банківських платіжних карток на території України ще не розповсюджено, оскільки ринок цих послуг у нас ще знаходиться на стадії розвитку, а це призводить до того, що цими "благами цивілізації" можуть користуватися підприємства й фізичні особи тільки у великих населених пунктах. Ще одним недоліком є те, що певні типи карток можуть обслуговуватися лише в певних банкоматах. Також ще не всюди в торговельних мережах можна зустріти банкомати та платіжні термінали, що так необхідні.

Кількість банкоматів, які обслуговували платіжні картки протягом 2010 року, збільшилась на 1 756 одиниць (з 29 920 до 31 676 од., в період з 1.10.2010 р. по 1.10.2011 р.), а кількість платіжних терміналів зросла на 10 171 одиниць (з 106 697 до 116 868 од. того ж періоду). На 1 січня 2011 року 31 676 встановлених в Україні банкоматів обслуговували 33 263

тис. емітованих платіжних карток, тобто в середньому на один банкомат припала 1 051 картка [5].

До недоліків банківських платіжних карток можна віднести вплив на них природних чинників: перепад температури, волога, прямі сонячні промені, механічні навантаження. Якщо власник платіжної картки забув або втратив Рін-код, деякі банки беруть додаткову плату, можливі взломи комп'ютерних мереж банку хакерами, перехоплення даних про банківські платіжні картки і його власників при розрахунках через мережу Internet.

Залежно від використання банківських платіжних карток операції за їх допомогою можна поділити на готівкові та безготівкові. Тобто, якщо не знімаючи з картки грошових коштів, здійснюються розрахунки (або інші операції), то такі операції є безготівковими.

За наступними даними можна сказати, що українці все ж таки віддають перевагу готівковим коштам.

Найбільш популярною операцією з картокою є зняття готівки через банкомат (86,6%). На другому місці зі значним відривом – зняття готівки через касу банку (36%). При цьому частка користувачів цих операцій з часом має тенденцію до незначного зменшення, на відміну від третьої за популярністю операції – оплата товарів і послуг в магазинах (17,6% у 2010 році порівняно з 13,6% у 2008 році) [6].

В третьому кварталі 2011 року кількість операцій з використанням спеціальних платіжних засобів, емітованих українськими банками становила 220 млн. од. З них: отримання готівки – 165 млн. од., а безготівкових платежів – 55 млн. од. на суму 152 629 млн. грн. Звідси видно, що все ж таки суспільство надає перевагу готівці.

Серед основних причин некористування картокою для оплати в точках продажу, за словами респондентів є те, що суспільство віддає перевагу готівці (42%), далі зі значним відривом – мала кількість магазинів, що приймають картки, якими володіють респонденти [6].

В свою чергу не всі банки зацікавлені щодо повного переходу населення до платіжних карток. Це можна пояснити тим, що з одного боку, комісія за зняття готівки у власній мережі банкоматів дорівнює нулю, а з іншого – жодна з фінансових компаній не може своєю інфраструктурою цілком задовольнити потреби власників своїх карт.

Значна кількість банків, що не мають власних мереж, об'єднуються у мережу під назвою «Атмосфера». Крім того, об'єднану мережу мають Укрсоцбанк та Ощадбанк.

Наслідки таких об'єднань призводять до комісії, що може коливатися від 0,5 до 1,5% при знятті готівки.

Ще одним недоліком є проблема дорогого пластику. Витрати на випуск і обслуговування пластикових карт всіх типів на 22 серпня 2011р становили: Visa Electron – 55,39 грн., Maestro – 58,36 грн., Visa Classic – 151,07 грн., MasterCard Mass – 160,29 грн., Visa Gold – 536,43 грн., MasterCard Gold– 559,59 грн., а на 27 вересня 2011 року ці витрати підвищилися на 1 – 4 відсотка, крім масових Maestro. Таке подорожчання відбулося вже вдруге за 2011 рік. Станом на 26 грудня 2011 року середньоринкові витрати за картками у гривні, крім Visa Gold, не зрушилися ні на копійку. Витрати на картку Visa Gold на 26 грудня 2011 року зросла на 0,20% .Також дещо подорожчали картки у євро і доларах [7].

Висновки

Отже, з проведеного дослідження, можна зробити висновок, що всі ці проблеми негативно впливають на розвиток ринку платіжних карток і певною мірою призупиняють його.

Таким чином, для розвитку ринку платіжних карток перш за все необхідно викликати довіру спільноти, підвищити ефективність карткових технологій за допомогою маркетингу фінансових послуг із забезпечення торговельно-сервісних підприємств консультаціями і супроводженням у процесі обслуговування за платіжними картками, безоплатним наданням витратних матеріалів та обладнання протягом усього періоду співпраці, проведенням навчання з персоналом тощо. Максимально захистити банківську платіжну систему від не санкціонованого доступу комп'ютерних мереж банку. Боротьба зі шахрайством ефективна тоді, коли є колективна безпека. Будь-який окремо взятий банк повністю вирішити цю проблему не зможе. Тому постає питання взаємодії з правоохоронними органами, Українською міжбанківською асоціацією членів EuroPay International (ЄМА), банківськими установами з питань ризиків, які виникають у карт-

ковому бізнесі, а також участь у семінарах, форумах ЄМА, міжнародних платіжних систем, інших організацій щодо безпеки карткових проектів.

Також необхідно дещо спростити або вдосконалити механізм користування платіжними картами, так як для людей похилого віку цей механізм є не дуже зручним, розробити захист пластикових карток від природних чинників. І за змоги більш розширити мережу безготівкових банківських пристроїв, а особливо у торговельних мережах, бо ще не всюди можна розраховуватись платіжною картою.

Цей аналіз необхідний так як український картковий ринок дуже динамічний: змінюються лідери, з'являються нові продукти і технології, незмінним залишається лише одне – він швидко розширюється за рахунок нових держателів карток, емітентів і точок обслуговування, але все ще не в достатній кількості. Для багатьох комерційних банків пластикові картки стали новим напрямом бізнесу, ефективним фінансовим інструментом.

Література

1. Міщенко, В.І. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг [Текст] / В.І. Міщенко, Г.В. Юрчук. – К.: Знання, 2003. – 304 с.
2. Кочетков, В.М. Основи аналізу банківської діяльності [Текст] / В.М. Кочетков. – К.: Тов. “Кондор”, 2007. – 281 с.
3. Роїна, О.М. Банківська діяльність в Україні [Текст]: нормативні документи / О.М. Роїна. – К.: Знання, 2007. – 234 с.
4. Орлюк О.П. Фінансова енциклопедія [Текст] / О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=44577>. – 30.03.2012 з.
6. Офіційний сайт новин [gfk.ua](http://www.gfk.ua) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.ua/cgi/fts_search_all.pl. – 30.03.2012 з.
7. Офіційний сайт новин [prostobank.ua](http://www.prostobank.ua) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua/plastikovye_karty/novosti. – 30.03.2012 з.

Надійшла до редакції 17.04.2012

Рецензент: д-р екон. наук, проф. **О.С. Іванілов**, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И РАЗВИТИЕ РЫНКА ПЛАТЕЖНЫХ КАРТ

Е.О. Катюха, В.И. Успенко

В статье рассмотрено современное состояние развития рынка платежных карт. Освещены преимущества и проблемы развития банковских платежных карт, и то, каким образом они влияют на данный рынок. Охарактеризовано количество эмитированных платежных карточек украинскими банками и установлены лидеры по выпуску платежных карт. Выявлена тенденция выпуска платежных карт в течение последних лет. Также обращено внимание на количество выпущенных и установленных банками платежных средств. Даны рекомендации по улучшению рынка платежных карт.

Ключевые слова: банковская платежная карта, банкомат, платежный терминал, безналичные операции, банковская система, банковские проекты.

ANALYSIS OF THE STATE AND DEVELOPMENT OF PAYMENT CARDS

K.O. Katyha, V.I. Uspalenko

In the article the modern state of the payment cards and problems market development have been considered. The advantages and problems of development bank payment cards and their influence on this market. The quantity of emitted payment cards are dealt in it characterized. The tendency of turning out payment cards was revealed for the recent years. The attention also have been payed to the amount of issued and installed the means of payment by banks. The recommendation to improvement of the payment cards market are given.

Key words: bank payment card, ATM, payment terminal, non-cash transactions, the banking system, bank draft.

Катюха Катерина Олегівна – студент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, Харків, e-mail: KatyhaKat@bigmir.net

Успенко Віталій Ілліч – професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, Харків.